

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز

در زندگی انسان

درسهایی از اصول دین، شماره هشت

درس‌هایی از اصول دین، شماره هشت / ۳

نام جزوه: خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

نویسنده: هیأت تحریریه موسسه در راه حق

ناشر: موسسه در راه حق

نوبت چاپ: مکرر

تاریخ چاپ: ۱۳۹۶ هـ ش

چاپخانه: سلمان فارسی

نشانی: قم، خیابان آیت الله مرعشی نجفی (ارم)

کوچه ۲۰ - پلاک ۱۰ - موسسه در راه حق

تلفن: ۲-۳۷۷۴۳۲۲۱ (۰۲۵)

www.darrahehaq.com

سامانه پاسخگویی پیامکی: ۱۰۰۰۲۲۲۳۳۳

رایگان

فهرست مطالب

- نگاهی به درسهای گذشته..... ۵
- عدالت چیست؟..... ۱۱
- رمز اختلاف و نشیب و فراز در زندگی انسان..... ۱۴
- رمز اختلاف در جهان خلقت..... ۱۴
- بهره گیری از همه سوی زندگی..... ۲۴

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۵

نگاهی به درسهای گذشته

خواندیم و آموختیم که:

- ۱ - هستی و نظام شگرف آن: گواهی راستین بر وجود آفریدگاری دانا و تواناست.
- ۲ - دانایی و توانایی خدا، با فکر و خرد محدود ما، ارزیابی نمی تواند شد؛ زیرا آنچه ما از قدرت و دانایی بی مانند او در جهان آفرینش می بینیم و در می یابیم: گوشه ی بسیار کوچکی است از مجموعه ی شکوهمند و عظیم آفریده هایش، که هر یک سندی زنده بر قدرت نامحدود و دانایی بی پایان اوست .

۶ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

۳ - خدا در برابر نیاز همیشگی و پیوسته ی همه ی موجودات، بی نیاز مطلق است و به چیزی احتیاج ندارد.

۴ - از آنجا که خدا مهری بی پایان دارد؛ هماره نعمتهای خویش را بی دریغ بر بندگان می بخشد. خود او در قرآن کریم می فرماید:

«اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوْرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ ۚ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ»^۱.

«خداست آنکه زمین و آسمان را برای آسایش و زندگی شما پدید آورد و چهره ی شما را به

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۷

نیکوترین جلوه آفرید و از غذاهای پاک، روزیتان داد. چنین است خدا، پروردگار شما منزه و پاک، برتر و بزرگوار است پروردگار جهانیان.»

اینک می پرسیم آیا خرد باور دارد خدایی که همه ی نعمتها را برای استفاده ی همه ی بندگان آفریده است، ستمگر باشد؟ می دانیم که: ستم، از نتایج نادانی یا ناتوانی و یا ریاست طلبی و مانند آنهاست که هیچیک در ذات پاک او راه ندارد.

اگر در صدد ریشه یابی ستمها برآییم به این علل می رسیم:

۱- ترس از سقوط

صاحب کارخانه ای که منافع خود را با پیدایش کارخانه ای دیگر، در خطر می بیند و از ورشکستگی

۸ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

احتمالی، می ترسد، با هر وسیله ی ممکن، رقیب خود را می کوبد مگر آن که دارای وجدانی بیدار و ایمانی استوار باشد.

۲- محرومیت

گاهی کسی که پس از رنج فراوان نمی تواند حق خود را از غاصب بگیرد، حالتی افراطی پیدا می کند و دست به ایجاد هر نوع خسارتی می زند تا طرف خویش را از پا در آورد.

واکنش محرومیت، در برخی از اشخاص به صورت سادیسم جنایت بروز می کند. اینان وقتی از ذلت به جایی مقامی می رسند، غوغا می کنند و از کشتار و سوزاندن طبقه ی مظلوم، لذت می برند و

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۹

ناله ی دلخراش ستمدیدگان در گوش آنان دلنواز و مطبوع است.

۳- جهل و نادانی

قانونهاییکه ساخته و پرداخته ی فکر بشر در موارد زیادی، ستمها و بی عدالتیهای فراوانی بار می آورد زیرا دانش بشر، محدود است اما جهانی از پوشیده ها و مجهولات او را در بر دارد.

پاره یی از بی عدالتیهای سرسام آور که نسبت به سیاه پوستان صورت می گیرد، از همین جاست: عده یی از خود راضی، به گمان آنکه فضیلت و بزرگی، به رنگ پوست بستگی دارد، حقوق آنان را پامال می کنند اما می دانیم که معیار برتری و

۱۰ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

فضیلت، دانش و صفات عالی انسانی است و در این، سیاه و سفید مساویند.

موضوعات مذکور در بالا، و نظایر آنکه همه از جهل و نادانی و عجز و ناتوانی سرچشمه می گیرد، در مورد ذات پاک خدا قابل تصوّر نیست زیرا او دانش و قدرتی بی پایان دارد و به هیچ چیز محتاج نیست تا از فقدان آن بهراسد. پس ظلم و ستم از او صادر نمی گردد.

این مسأله، بسیار روشن و بدیهی است. کسانی که در این مسأله تردید دارند، به مطالبی که گفتیم توجّه نمی کنند و یا مفهوم عدالت را درست درک نکرده اند.

عدالت چیست؟

آن‌ستکه: حق همه مراعات گردد و بین افراد بدون جهت فرقی گذارده نشود مثلاً هنگام امتحانات، از بین شاگردان یک کلاس هر چند نفر که معدل خوب بیاورند حق دارند ارتقا یابند و به کلاس بالاتر بروند. در این مثال، مدیر دبیرستان نباید بدون جهت بین آنان فرق بگذارد و بعضی از آنها را به کلاس بالاتر ببرد و بقیه را محروم کند زیرا آنان همه حق دارند از کلاس بالاتر استفاده کنند و تفاوت، گذاردن بین آنان ستم است.

اما در موردی که حقی در بین نیست و تنها از راه احسان به عدّه یی چیزی بخشیده می شود، تفاوت بین افراد، ستم محسوب نمی گردد. مثلاً کسی

۱۲ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

که می‌خواهد مستمندان را میهمان کند، اگر عده‌یی از آنها را برگزیند یا بین دعوت شدگان، از نظر پذیرایی فرق بگذارد، ستم نکرده است زیرا آنان حق نداشته‌اند تا پامال شده باشد بلکه هر چه به آنها داده شده، فقط جنبه‌ی کمک و احسان داشته باشد.

رعایت مساوات و عدالت در مواردی الزامی است که همه دارای حق مشترکی باشند اما در جاییکه اصلاً حقی در بین نیست؛ جای مساوات و عدالت هم نیست و فرق گذاردن بین افراد، ظلم و ستم محسوب نمی‌گردد.

بنابراین کسانی که در آفرینش موجودات اشکال می‌کنند و می‌گویند چرا خدا همه را یکسان و بدون اختلاف نیافریده است و با آنان یکنواخت رفتار

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۱۳

نمی فرماید و این امر را با عدالت خداناسازگار می دانند، سخت در اشتباهند و معنای واقعی عدالت را درک نکرده اند زیرا موجودات جهان حقی بر او نداشته اند و ندارند تا تفاوت و اختلاف در آفرینش و غیره، بی عدالتی باشد.

چرا که اگر خدا کسی را اصلاً خلق نکند و یا در خلقت و آفرینش و غیر آن بین افراد فرق بگذارد، حق کسی پامال نشده است تا ظلم و ستم به شمار آید.

ولی چون خدا دانا و حکیم است و کاری را بدون مصلحت انجام نمی دهد، جا دارد پرسیم علت این تفاوتها چیست؟

آیا این اخلافتها در نظام هستی لازم است؟

۱۴ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

و اگر نباشد بهتر نیست؟

اینها پرسشهایی است که پاسخ آنها را در درس

آینده خواهیم خواند.

رمز اختلاف و نشیب و فراز در زندگی انسان

رمز اختلاف در جهان خلقت

دانش آموز گرامی و ارجمند، حتماً نام سفینه ی فضائی آپولو را شنیده اید که نمونه ی جامع و شگرفی از پیشرفت شگفت انگیز بشر، در دستیازی به دانشها و تکنولوژی است.

بشر را از فراسوی ابرها در گذرانید و از جو

گذشت و گام کوتاه انسان را بر تارک ماه نشانید و

دری از جهان ناشناخته را به روی او گشود.

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۱۵

اگر ساختمان این سفینه را در نظر بگیریم، می بینیم که توده یی عظیم از پیچ و مهره های کوچک و بزرگ و دستگاههای گوناگون ریز و درشت است سفینه ی فرماندهی، سفینه ی اصلی، کپسول فرعی ماه نشین، قسمت فرود آینده، قسمت صعود کننده، منبع های سوخت، دستگاههای فرستنده و گیرنده و جهت یابی و موتورهای مولد برق و تجهیزات ایمنی و وسایل کافی جهت نگهداری غذا، آب و مواد دیگر و... که هر کدام عمل ویژه یی را انجام می دهد. که اگر این دستگاهها گوناگون و این گوناگونی در دستگاهها نمی بود، هرگز آپولو به وجود نمی آمد تا بتواند همه ی مشکلات راه بلند و

۱۶ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

سخت خویش را از پیش بردارد و تا ماه، به همراهی
چند انسان، راه بسپارد.

آنچه در مثال بالا دریافتیم این است که در یک
مجموعه‌ی مرتبط و هماهنگ، وجود اختلاف
گوناهگونی، اجتناب ناپذیر است.

اکنون نظری به جهان هستی نظر می‌افکنیم تا
دریابیم که چم و خم و اختلاف در جهان هستی نیز
بیهوده و بی‌علت نیست. بی‌شک زیبایی و پیچیدگی
جهان، معلول همان اختلاف اجزاء آن است.

اگر جهان کاملاً یکرنگ و یکنواخت می‌بود و
این همه رنگارنگی چشم‌نواز و فکرت‌آفرین و
شعورانگیز در آن نمی‌بود، دیگر صحیح نبود انسانی
وجود داشته باشد... آب بنوشد... گیاه را پیزد و

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۱۷

بخورد... تحرک را از موجهای خروشان بیاموزد...
وقار و آرامش را از سکوت پاک صخره های دور
فراگیرد...

شکوفایی را از سپید شکوفه های بهاری...
و پاکی را از شبنم های سحرگامی بهاران...
رامش و نرمش را از سینه ی تالاب ها و
برکه ها....

و تواضع را از جاری آبشارهای نقره فام...
پس وجود جهان و زیبایی آن در همین
گوناگونی و اختلاف است. این اختلاف را نه
می توان بیهوده دانست و نه بی عدالتی نامید.
بی عدالتی آنست که در شرایط کاملاً متساوی
قانون های نامساوی وضع گردد.

۱۸ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

در درس گذشته یادآور شدیم ستم در موردی است که همه حق داشته باشند از یک موضوع، به طور مساوی استفاده کنند ولی بین آنان تفاوت گذارده شود.

اما اجزاء جهان هستی، قبلاً وجودی از خویش نداشته و از پیش حقی بدست نیاورده اند تا تبعیض بین آنها، بی عدالتی حساب شود.

و باید گفت که جهان آفرینش را همان اصل اختلاف را تشکیل می دهد.

اگر اختلافی در کار نبود، اصلاً جهانی نبود و به جز یک عنصر، چیز دیگری وجود نداشت. همین اختلاف در خلقت است که:

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۱۹

اتم ، منظومه ها، کهکشانها، درختها، گیاهان و حیوانات را به وجود آورده است.

اینک نظر شما را به اختلاف وجودی انسانها جلب می کنیم.

گوناگونی انسانها نیز، از همان اصل اختلاف بیرون نیست؛ اگر وجود اختلاف در ذوق و هوش و حافظه ی انسانها، مورد ایراد قرار گیرد که چرا همه یکسان نیستند؟ باید پیشاپیش از نبودن ذوق و هوش در گیاه و جماد، ایراد گرفت.

ولی حقیقت مطلب این است که هیچ یک از آن دو مورد قابل ایراد نیست. زیرا انتقاد و ایراد وقتی بجا می بود که حق کسی پامال شده باشد اما هیچ

۲۰ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

یک از دو مورد، قبلاً نبود تا حقی داشته باشند و تفاوت بین آنها بی عدالتی باشد.

نکته ی دیگری که باید به آن توجه کرد این که خداوند متعال از هر کس به اندازه استعداد و نیروی انسانی او تکالیفی خواسته است و هیچ کس را بیش از مقدار توانایی جسمی و کشش مغزی وی مسؤول ندانسته است و این خود عین عدالت است.

به عنوان مثال اگر رئیس دبیرستانی سئوالات امتحانی کلاس ششم متوسطه را برای شاگردان کلاس اول دوره راهنمایی طرح کند ظلم کرده است ولی اگر حل مسائل آسان ریاضی را از کلاس اول به حل مشکل جبر و مثلثات راز کلاس ۶ ریاضی خواستار شود هیچ خردمندی به او نسبت

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۲۱

ظلم و ستم را نمی‌دهد بلکه او را در این جهت به تمام معنی عادل و دادگر می‌داند بنابراین اگر موجودهای مختلف، چشم دیده می‌شدند و به طوری کنواخت مسئولیت می‌داشتند، اختلاف در خلقت آنها بی‌عدالتی می‌بود ولی می‌دانیم که مسئولیت‌ها به میزان استعدادها و امکانات افراد تعیین می‌شود و در این صورت ستمی نیست.

چنانکه در یک ماشین اگر کاری که از یک پیچ کوچک خواسته شده است، درست همان کاری باشد که بزرگترین چرخ آن ماشین، به عهده دارد، بی‌عدالتی است ولی اگر از هر یک به اندازه‌ی قدرتش کار خواسته باشند، عدالت برقرار شده است.

علاوه ما چون خداوند متعال را حکیم می دانیم و او هیچ کاری را بدون مصلحت بندگان انجام نمی دهد و معتقدیم که سراسر جهان از نظم خاصی برخوردار است به طوری که هیچ نقطه‌ای از آن بی حساب و بدون بی نظم به وجود نیامده است چنانکه در درسهای گذشته به تفصیل بیان شد که هیچ چیزی در جهان بی نظم و بی فایده نیست و چنانچه برخی از موارد به نظر سطحی، نامنظم و یا بدون فایده جلوه کند در واقع معلول کوتاهی و نارسایی عقول ما است و هرگز ندانستن دلیل بر نبودن نیست.

بنابراین با توجه به مطالب فوق به یقین در می یابیم که تمام این اختلافات دارای مصلحت است

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۲۳

و همه در نظام آفرینش مفید و صددرصد لازم است
لازم است ولو اینکه ما از دیده گاه عقول قاصرمان
نتوانیم درک کنیم.

اگر بگوییم ممکن می بود که همه ی افراد،
تمام ذوق های مختلف را یکجا می داشتند و آنگاه
براساس لزوم و احتیاج، خودشان کارها را تقسیم
می کردند، پاسخ این است که در آن صورت
انسانهای آسان جو، هنرهای بلند و سبک تر را
انتخاب می کردند و هنرهای سنگین و پرزحمت و
کارهای پایین و پایین تر بر زمین می ماند و هیچ
کدام از آنان که در یک سطح بودند و یکنواخت فکر
می کردند حاضر نبودند بکارهای پایین و پایین تر

۲۴ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

که نه سود زیادی دارد و نه عنوان و شهرتی،
پیردازند.

بهره گیری از همه سوی زندگی

روح انسانها در پذیرش زیباییهای اخلاقی و در
تکامل یافتن، حالت ویژه یی دارد.

به تدریج و آرام و آهسته در اثر برخورد با
مشکلات و قرارگرفتن در راحتیها و چشیدن تلخ و
شیرینهای زندگی تکامل می یابد.

در همین چم و خمهاست که شکیبایی

می آموزد... گاه در فراز نعمت می نشیند و گاه به
نشیب مسکنت افکنده می شود.

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۲۵

خوشبخت کسی که در هر وضع قرار گیرد، آن را در راه تکامل روحی و کمال انسانی خود استخدام کند.

اگر ثروتمند است، با دستگیری از بینوایان و رسیدگی به یتیمان قدمی در راه تکامل خود بردارد. و روحی بزرگ و انسان دوست گردد. اگر چه می تواند آن را در راهی آسان و چرب و شیرین مصرف کند و هیچ گونه استفاده‌ی معنوی نبرد.

و نیز اگر تهی دست است، به جای تجاوز به مال و حقوق دیگران به قناعت و صبر و عزت نفس بگراید و سنگ مشکلات زندگی را با سر پنجه‌ی فعالیت و بردباری، از پیش پای بردارد.

۲۶ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

پس همه ی فراز و نشیبهای زندگی و همه سوی آن، راهی برای تکامل است و باید از گذرگاه تنک یا فراخ آن، قدمی در راه تکامل خویش برداریم. پس همه ی فراز و نشیبهای زندگی و همه سوی آن، راهی برای رشد انسانی است و باید از گذرگاه تنگ یا فراخ آن، قدمی در راه تکامل خویش برداریم.

منظور این نیست که به دست خود، خویشتن را در تنگنای مشکلات و تهی دستی بیفکنیم، در این صورت بدیهی است کرداری زشت از ما سرزده است چرا که از استعداد خداداد خویش استفاده نبرده ایم. بلکه مقصود آن است که اگر کوشش کردیم ولی به جایی نرسید و یا از فراز ثروتمندی و راحتی به

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۲۷

نشیب تهی دستی و سختی فرو غلتیدیم، نه پنداریم که بیچاره شده‌ایم، بلکه بدانیم که به هر سو بغلتیم بالا، پایین، راحتی، سختی، همه میدان تازه‌یی برای جولان روحی ماست که باید با تحرک و بکار بردن اندیشه، از همان وضع که داریم، بیشترین سود را برای قوام روحی خود ببریم. کسی که چنین منطقی داشته باشد، زندگی را در هیچ جلوه‌یی برخلاف عدالت و مصلحت نمی‌داند و به هر سوی که رو آورد خود را پیروز و کامیاب می‌بیند.

قرآن کریم در همین زمینه می‌فرماید: وَ رَفَعَ
بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيُبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْكُمْ.^۱

۲۸ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

خداوند برخی از شما را بر برخی دیگر برتری داد تا در آنچه به شما داده، آزمایشتان کند.

منظور از آزمایش بهره برداری از وضع موجود است پس هر وضعی که برای بشر پیش آید، برای تکامل یافتن روح اوست و این خود عین لطف و عدل است.

این است فلسفه ی اختلافها و نشیب و فرازها که با اصل عدالت، هیچ گونه منافاتی ندارد.

اگر در پاره یی از حوادث جهان نتوانستیم به فلسفه ی آن آشنا شویم، نباید آنها را ظلم و ستم بدانیم زیرا نظام خلقت به دست خدای قدرت کسی استوار شده است که هیچگونه عامل ستم در او راه

درسهایی از اصول دین، شماره هشت / ۲۹

ندارد و آنچه برای ما خواسته همه از روی مهر می باشد.

و این حقیقتی است که ما بارها بر پیشانی حوادث و رویدادها در خود و یا دیگران، به روشنی دیده ایم گاه حادثه‌یی را زیانبخش پنداشته ایم در صورتی که پس از چندی روشن شده است که نه تنها زیانی نداشته، که مفید هم بوده است. قرآن می فرماید:

و عَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ °
وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ °
لَا تَعْلَمُونَ.^۱

۳۰ / خدای دادگر، رمز اختلاف و نشیب فراز در زندگی انسان

بسا چیزی را دوست ندارید و حال آنکه
همان به سود شماست. و بسا که چیزی را دوست
می دارید اما به زیان شماست خدا می داند و شما
نمی دانید.

پایان